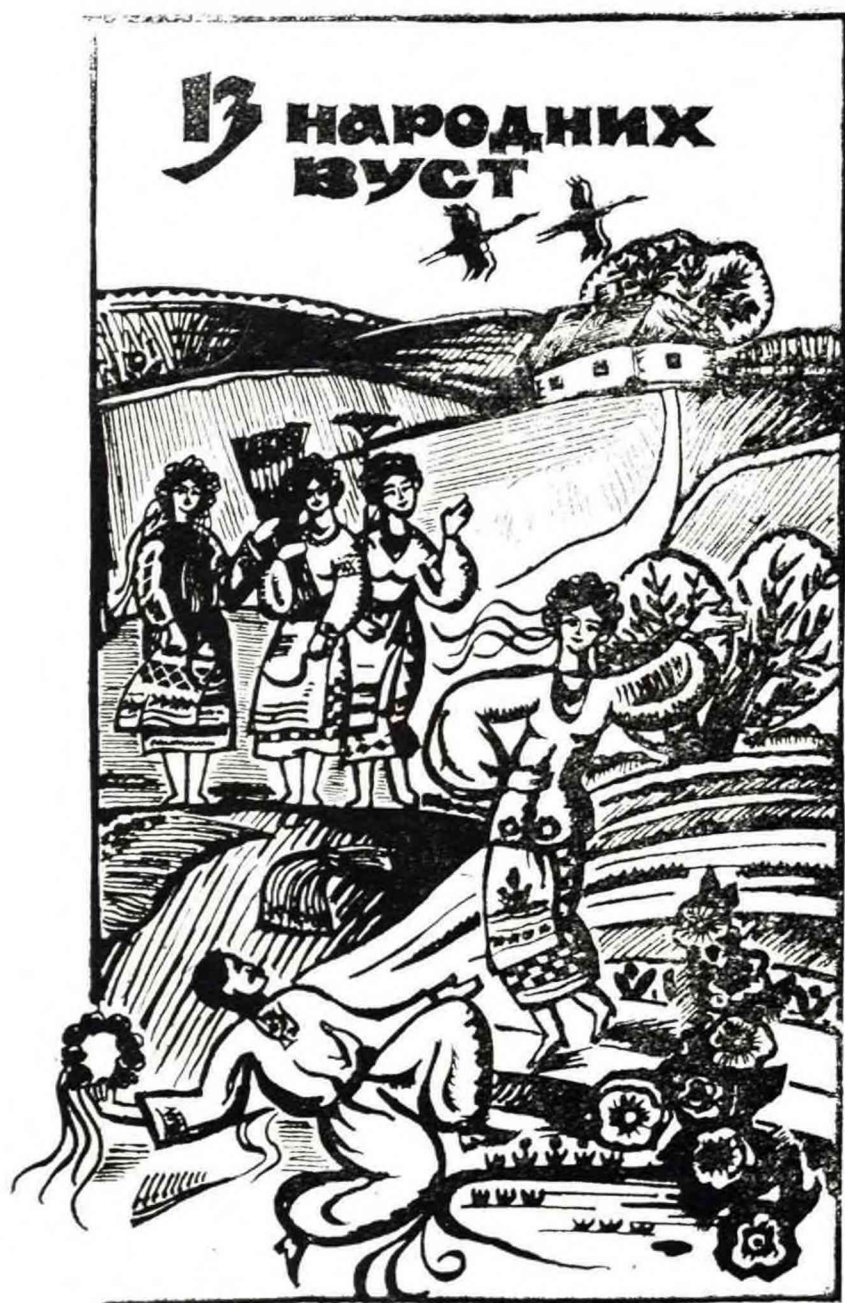

63.52(45укр.чхМЕ)
Г45

Ю. Д. ГЖИМАЙЛО

63,52 (4546) - 4821E

Ю. Д. ГЖИМАЙЛО

ГЧЗ

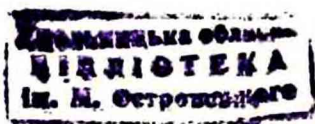
1034128

ІЗ НАРОДНИХ ВУСТ

2010 р.

Хмельницький
Редакційно-видавничий
відділ
1993

У книгу красилівчанина, вчителя історії, краснавиця Юрія Дем'яновича Гжимайла (в 1992 році вийшли у світ його книжки «Місто над Случем», «Походження назв міс. течок і сіл Красилівщини»), вміщені звичаї, прикмети, свята й обряди, народні пісні, легенди і оповідання нашого краю.

Редактори М. Б. Заверуха, З. В. Золотарьова.
Художник П. Д. Кравчук.
Коректор З. В. Золотарьова.

Г 4702640104-7 без оголош.
93

ISBN 5-7707-4726-9

© Гжимайло Юрій Дем'янович, 1993.

З М І С Т

Стор.

Від автора	
Хата моя, біла хата	5
Батьківська наука	9
Свята й обряди	12
Звичаї, вірування і прикмети	31
Народні пісні	58
Народ скаже, як зав'яже	67
Легенди й перекази нашого краю	71
Одяг красилівчан	83

ВІД АВТОРА

Я хочу,
щоб завжди жило
Міс-
сигірраше село.

Буваючи в поїздках по селах району, я не раз чув цікаві легенди, перекази про наш край, які захоплювали своєю емоційністю, глибоким ліризмом.

Найчастіше йшла мова про історичні події, про подвиги оборонців рідної землі від татарських поневолювачів, про кохання, про перетворення людей у рослини або тварин, птахів, тощо.

Отак вдалося відшукати і зібрати частину отих джерельних слів пам'яті, що ходять поміж красилівчан із вуст в уста.

Сьогодні дуже важливо зберегти і ці, далеко не всі записані, чисті джерела народних звичаїв, побуту, традицій, свят й обрядів, народних пісень і прилучити до їх життєдайної сили дітей, щоб виховати їх славними синами та дочками роду і народу.

ХАТА МОЯ, БІЛА ХАТА

Таке буває раз на декілька років. Зате, коли випаде вільна днина, з'явиться своєрідне вікно в бурхливому потоці невідкладних справ, хоча б на декілька годин залишаю гамірливі міські вулиці з багатоповерховими, як дві краплі води схожими один на одного будинками, стандартними казенними квартирами, і їду у село, де народився.

Хоч батьки давно виїхали з того села, а в хаті, де ми колись жили, поселились інші люди, не можу туди не завітати. Стану посеред двору, і на мить поринаю в щасливий світ свого дитинства. Минули роки, а тут таке все рідне, до болю знайоме. І білосніжна хата з яскраво вимальованими стовпами, і садок зелений кучерявий, і навіть поросла споришем та чебрецем стежка, що веде від хвіртки до вигону...

Рідна домівка... У цьому вислові зафіксовано найблагородніші людські сподівання. Про власну хату співано багато пісень, складено велику кількість прислів'їв та приказок. Бо ніде так, як в рідній оселі людина відчуває себе повноправним господарем. Саме й тому, напевне, створюючи нову родину, молоде подружжя насамперед, дбає про власне помешкання.

Хату не так просто збудувати. Перш за все потрібно вибрати зручне місце. За переказами старих людей, на Красилівщині, обираючи ділянку під поселення, виходили з таких міркувань: наявність поблизу води, багатих угідь. Це місце, як правило, було рівним, з усіх боків захищене природою.

Існує чимало переказів і легенд про те, як люди обирали місце під будівництво самої хати. У давнину жителі села Терешки, коли задумували споруджувати житло, перш за все обгороджували облюбоване місце, — згадують мешканці цього населеного пункту Г. Кравчук та Н. Захарчук. Заганяли туди худобу на певний проміжок часу. І, якщо вона добре їла, швидко поправлялась, бадьоро себе почувала, там закладали фундамент. А ще казали, що добре хату будувати на тому місці, де любить собака лежати.

За іншими повір'ями під вечір клали чотири шматочки щойно спеченого хліба. І якщо за ніч хоча б одного з них з'їдали коти чи собаки, значить буде процвітати господарство. А коли хліб буде не затопаним, то не вестиметься худоба, влидні обсядуть обійстя.

Невідповідними під будь-яку будівлю вважали ті місця, де колись був цвинтар, стояла церква, де сходяться три рови.

Довгий шлях свого розвитку пройшла хата — від приземкуватої землянки до чепурної оселі з білизною стін, різнобарвних рушників на покутті, вишневих садків.

У своїй розповіді я коротко зупинюся на конструктивних і технологічних особливостях подільської хати-«мазанки». Каркасна конструкція ставилася на підмурку або фундаменті. В основі стін були дерев'яні стовпи з такими ж прокладками, між якими закладали вальки. Їх робили з глини у перемішку з подрібненою соломкою або половою.

Характерною ознакою хати-мазанки були вибілені крейдою, рідше вапном, приземкуваті стіни під солом'яним покриттям з широкою стріхою. Призьба та задні стіни фарбувались рудою або жовтою глиною. Підмурок, як правило, мав чорний колір. Часто вживали і синьку для оформлення фасадів.

Перед тим, як будувати хату, господар звозив усі необхідні матеріали, замовляв у досвідчених сільських теслярів вікна, двері. І лише коли все це було готовим, на визначеному місці закладали підвалини. Ця подія завжди проходила з особливою урочистістю. Досвідчені майстри, яких на селі було не так вже й багато, уважно оглядали ділянку, довго перемовлялись між собою, а потім розплановували розмір. По декілька разів переміряли. І коли всі розміри сходилися, викопували ями для стовпців. А потім закладали підмурок. На покутті господар клав декілька копійок, щоб у хаті завжди велися гроші.

Коли ж підвалини були закладені, призначали день, коли почнуть зводити стіни. Наперед визначали кількість осіб, які б допомагали в роботі. Зводили хату за давнім українським звичаєм толокою. Це був досить цікавий звичай колективної взаємодопомоги. Без толоки не могла обійтися жодна сільська родина. Тому йшли на неї, як правило, усім селом.

Заздалегідь завозилась подрібнена соломка, глина, яка заливалася водою. З самого ранку робили заміс. Частина жінок сідали навколо цього замісу, брали соломку, замішену глину і робили вальки. Інші жінки та і підлітки підносили вальки, а чоловіки клали стіни. Під час валькування жінки приспівували, чоловіки жартували, весело перегукуючись між собою.

Через декілька тижнів робили стіль. Поміж балків, які клалися на дві поздовжні платви, вставляли дилі, або їх ще називали риглями.

Наостаток викидали дах. У народі це називалось зводинами. В подільських хатах переважав дах на кроквах. Своїми кінцями вони спиралися на балки. Кожна пара крокв з'єднувалася зарубуванням або збивалася дерев'яними кілками чи металевими цвяхами. Дах сіль-

ського житла покривали переважно соломою, розстеленим способом або в'язаними снопами.

Коли завершували всі роботи, наставала урочиста тиша із рук в руки передавався букет щойно зірваних найкращих квітів. Чіпляли його на причілку зі сходу.

Хата поділялася на сіни, комору, світлицю. На початку ХХ століття вона зазнає деяких перетворень. В сінях виділяється комірчина, яка згодом стає кухнею. А вздовж тильної північної стіни відокремлюється ванкір, що відділяє простір від печі до причілкової стіни.

«Всепелині майже кожної оселі була однакова обстановка — загалом М. В. Прокопчук із Великих Зозулинців. — У селянській хаті була велика піч. Напроти печі уздовж стіни стояла постіль. З іншого боку — довга дерев'яна лавка. Вона простягалась від порога до покуття (так називається кут, де на різдвяні свята клали оберемки сіна, ставили снопа, а на сіно ставили горшки з кутею)».

Посередині, проти причілкового вікна, стояв великий стіл. Він був своєрідним домашнім вівтарем. Заборонялось сідати на стіл, класти на нього сторонні речі. Тут завжди мали лежати хліб-сіль, як символ добробуту й гостинності родини. А ближче до ліжка стояла скриня. Про неї варто сказати окремо. Скриня була, як символ сімейного достатку. Тут зберігався святковий одяг, полотно, рясна, килими, які сільчани виробляли самі, хустки, намиста та гроші. Скриня зачинялась на замок. Крім цього, вона була тим предметом домашнього вжитку, про який мріяла кожна дівчина, тому що скриню купували для неї. Сюди молода складала своє шлюбне вбрання, вінок, намисто і з нею переїжджала до хати свого чоловіка.

Постіль більшість хазяїв робили власноручно. Забивали чотири кілки в землю. На них прибивали дві дерев'яні поперечки. Повздовж клали кілька дощок, на яких стелили солому, а зверху рядно з прями і називалось це валовиною.

Прикрашали хату рушниками. Вони були своєрідними оберегами сім'ї. Через те й вішали рушники над вікнами, дверима. Оселя ожидала, ставала домом тоді, коли в ній спалахував вогонь. «Родинне вогнище» — казали в народі про сім'ю, свій дім. Через те так шанували наші предки піч — годувальницю сім'ї і домашню святиню.

Пригадую, як мама, розум'яніла від полум'я, що палахкотить, викидає кругленькі, мов сонце, паляниці, обмащує жовтком яйця і лопатою кладе у піч. Перехрестивши піч, закривала її заслінкою, а ми, діти, в спокої тиші чекали, коли спечеться.

І ось уже поплив хатою солодкий неповторний запах, вийшов через комин на вулицю і пішов гуляти селом. Кожний у селі знав, хто сьогодні пече хліб.

А зимовими вечорами всідалися на печі діти, щоб послухати бабусиних казок. По тому, яка була піч, оцінювали господарку. Навіть прислів'я складали: «Яка піч — така і господиня. Незмащена в хаті піч, — всеодно, що невмита дівка».

І ще про один елемент житла хочу розповісти. Це призьба. Вона виконувала декілька функцій. Відігравала роль своєрідного утеплюючого елемента. Тут також сушили всіляке насіння, фрукти, мак, коноплі, провітрювали цибулю, тощо. А ще призьба була місцем для відпочинку. Під час релігійних свят та в неділю тут перепочивали господарі, гралися діти, велися неквапливі балачки із сусідами.

Долівка в хаті була змащена рудою глиною. Застеляли її ряднами, килимами власноручного виробництва. А на Зелені свята поверх застеляли татарським зіллям.

Біля хати зводили господарські приміщення, в яких утримували коней, корів та іншу домашню живність.

Для зберігання сільськогосподарського реманенту будували клуню, возовню, піддашню, повітку, тік. Ці споруди, крім клуні, різняться тим, що вони переважно не мають своїх стін. Це накриття, в котрих може бути одна або дві стіни спільних з тією спорудою, до якої вони прилягають (наприклад, возовня до стайні або комори, повітка до хліва).

Дивлюся на хати в сучасних селах і думаю: навіщо такі хороми вибудовувати, навіщо така кількість кімнат величезних, іноді нікому не потрібних. І згадую дитинство. Навічно у пам'яті закарбувалася така дорога і близька серцю батьківська хата. Це першопочаток кожного з нас. Ми сьогоднішні і майбутні — всі разом з дитинства, з отчого дому.

БАТЬКІВСЬКА НАУКА

Зміст сімейно-побутового виховання у сім'ї мав свої особливості стосовно юнаків і дівчат. Перше, що широко усвідомлювалось дітьми, — пише професор Кам'янець-Подільського педінституту В. Струманський в статті «Подільська сім'я: сто років тому...», — це внутрісімейний розподіл обов'язків, тобто розмежовувались чітко поняття **чоловіча справа, жіноча справа, спільна справа**. Віками визначались і конкретизувались вміння та навички, вкрай необхідні майбутнім чоловікові та дружині, і прищеплювались юнакам та дівчатам з дитячих років».

За неписаним законом народного звичаю вважалося: усе, що чоловік та дружина наживуть спільно — це сімейне майно. З нього виділялось віно, або ж весільний посаг дочкам. Якщо вони не виходили заміж, то воно переходило у спадщину.

До суто чоловічих справ належали обробіток землі, благоустрій подвір'я, забезпечення паливом, тощо. Проблемами чоловіків були догляд за кіньми, возами, сільськогосподарським реманентом, виготовлення постолів, молузок і тому подібне.

Жінкам належало обробляти город, заготовляти овочі, фрукти, готувати їжу, молоти зерно в жорнах, робити біля льону і конопель. Чоловікам залишалося лише виорати і посіяти. Пошиття білизни, дотримання порядку у хаті, опалення печі, догляд за домашньою птицею — теж було жіночою справою.

Спільна робота поширювалась лише на такі трудомісткі сезонні роботи, як збирання жита, заготівля сіна, тощо. Однак за будь-яких умов вважалося непристойним для чоловіків, щоб жінки доглядали двір, косили, ходили за плугом.

Крім традиційного розподілу обов'язків по господарству на чоловічі і жіночі, дітей навчали ще й якогось ремесла.

Так, жителька м. Красилова Марія Данилівна Лавренчук розповідає, що її батька, жителя с. Хотьківці Красилівського району Данила Олексійовича Лагодінського навчали кравецького ремесла з дванадцяти років. Крім праці в полі і по господарству, у вільний час він виконував «замовлення» односельчан і клієнтів з інших сіл. Шив усе, починаючи від жіночих чи дитячих сорочок і закінчуючи кожухами та

валяниками. А її брат Олександр Андрійович Аршенюк навчався стельмашно-столярному ремеслу. Він умів майструвати нехитрі хатні меолі, вози і сани, а також виконував різні роботи з дерева при будівництві житлових і господарських приміщень.

Дядько Іван Андрійович Аршенюк був навчений шевського ремесла. Він ремонтував і шив шкіряне взуття: чоботи для чоловіків, жінові чобітки і черевики, дитяче взуття.

На прикладах батьків виховувались, звісно, діти. Так, чоловіча половина, як і батько, орієнтувалась і набувала певних знань та навичок, щоб бути готовими прогостувати, одягти і взути свою майбутню сім'ю. Дочки, як і матері, виправлялись по дому: прали, шили білизну, легкий верхній одяг, ткали килими, рядна, куховарили, прали, у юнакові, насамперед, цінувались працелюбність, моральна готовність і вміння вести господарство у межах чоловічої справи, здійснювати торгові операції. Мати вишивала рушники, дбала про дотримання звичаїв, випікала хліб. Вона писала писанки і вішала їх під образи (од всякого зла), формувала душу дитини. А також навчала цьому дочку.

Головною святинєю в сім'ї був хліб. М. В. Прокопчук з В. Зозулинець згадує: «Після повернення діда, якого вся сім'я чекала з нетерпінням, всі сідали на свої місця кругом великої череп'яної миски і після того, як дід, перехрестившись, благословляв їство, всі приступали до їжі, не поспішаючи, незважаючи на те, що були голодні. Черпали страву великими дерев'яними ложками, підставляючи під ложку хліб, аби не капало на долівку і щоб не падали крихти. Це вважалося гріхом. А коли у когось впаде на землю крихта хліба, то він повинен підняти і, поцілувавши, з'їсти. Бувало, випадково і в самого діда випаде крихта, особливо, коли хліб був уже черствий, (а він майже завжди був черствий, бо з борошна грубого помолу зерна різної суміші пекла його баба на вісім—десять днів). Тоді сам дід ставав на коліна, шукав крихту, а піднявши, клав на себе хрест і цілував хліб, а потім клав у рот. А тим часом, поки дід не підняв шматок хліба з землі, ніхто не наважувався простягати ложку до миски. Так повторювалось не лише в неділю чи у свято, а кожен день.

А ще дід виготовляв для старців і сліпих інструмент, на якому вони грали різні народні пісні.

Тоді було дуже багато бідних, котрі ходили від села до села, просячи милостиню. І Петро, виготовляючи цей інструмент, тим самим допомагав старцям, а йому за це платили, що також йшло на доповнення домашнього бюджету діда. Інструмент був на вигляд дуже досконалий. Основою всього був дерев'яний ящик без жодного металевого гвіздка. В середині ящика волох, теж дерев'яний, на ящику крі-

пилося дерев'яне коліща, а повздож було натягнуто чотири струни з сухих овечих кишок. Вони при натисканні дерев'яних клавішів торкалися змащеного живицею коліщати і при обертах за ручку, яка була на валку спереду ящика, виводили різні мелодії народних пісень. Називали цей інструмент ліра. Звуки ліри у великій мірі залежали від майстерності підібрати деревину і обробити її.

Ще у діда Петра була вельми шанована всіма селянами професія, якою теж пишався перед громадою. Він був головним дзвонарем на церковній дзвіниці.. Не кожен міг виконати цю дуже складну справу».

Такими були століттями освячені традиції і звичаї в українській сім'ї, такою була батьківська наука.

СВЯТА Й ОБРЯДИ

Ціла духовна система споконвічного життя українського народу пов'язана зі святами й обрядами. Це і художні образи, і ритуальні дії, і величальні пісні, і музика, і танці, і ошатне вбрання.

Ось деякі з них, записані в селах Краси́лівського району.

СВЯТА У БАГЛАЙКАХ

— Тихими зимовими вечорами, — розповідає Леся Котик, — моя бабуся Ганна Тимофіївна Мельник співає пісень, стомившись, починає цікаві оповідання.

— Чому наше село зветься Баглайками? — питаю якусь її.

— Коли я приїхала з Росії, то побачила, що в селі печуть великі пироги і називають їх баглаї. А робили їх так: замішували тісто, давали туди вишень, клали на капустяний листок і пекли в печі. Смачними виходили.

Отож я і думала, певно село Баглайками називається через те, що люди печуть смачні баглаї. Аж тут ні. Передавалось від засновника людського поселення. Кажали люди був колись чоловік такий. Звали його дивно — Баглай. Він, мовляв, втікаючи від пана, зайшов у наші місця. У густому чорному лісі прорубав дороги, побудував для себе дерев'яну хатину, і так почалося його нове життя.

Баглай, зазнавши панщини, знущань і злиднів, до людей був добрим і милосердним. Отож і прибували до нього в «чорний ліс» люди, з однаковими з ним долями. Робили собі землянки, потім хатинки. Помалу ставали господарями, засновниками ще одного людського поселення, яке в ім'я першого сміливця Баглая наречене Баглайками.

Бабуся розповідає, що в минулому всі хати дзвеніли піснями, колядками, щедрівками, іншими обрядовими піснями. Роботи в селі, напевно, як і колись, так і зараз, не переробити, але свят в минулому було значно більше, ніж зараз. Я бачу, як запалюються в неї очі, коли починає мені оповідати про колишні святкування.

Зараз осінь. І чи не найбільше осіннє свято незабаром прийде — це Покрова Пресвятої Богородиці. Бабуся розповідала, що воно оз-

начає. Якщо ми будемо добрими людьми, виконуватимемо всі Заповіді Божі, то при потребі Мати Божа захистить нас своїм «амофором» і біда відступить.

Так було і в історії Почаївської лаври, коли монахи, священники молилися матері Божій, просили її захисту. І найібільше були здивовані, коли поачили перед собою Богородицю. Вона ступила ногою в Почаїв. Звідти до цього часу тече жива вода із святого джерела. Покрила «амофором» — невидимим білим полотном Почаївську гору, і турки не змогли до неї більше ніколи підступити. Наші предки, особливо козаки, вважали Покрову своїм головним святом. Вона заступниця, у першу чергу, жінок, матерів і дівчат. Тому колись після Покрови найбільше було весіль. А на свято дівчата йшли до церкви, ставили свічки до Ікони, при молитві промовляли: «Покровонько, покрий мою головоньку». У цей день селяни старались вперше розпалити в печі сливовими і вишневими дровами, вірячи, що тепло і приємний запах повинні бути в хаті всю зиму. При цьому приказували слова: «Покровонько, Покровонько, покрий хату сніжками, а господаря — добром».

У грудні молодь з нетерпінням чекає свята Андрія Первозваного. Напередодні, 12 грудня ввечері дівчата збираються і починають ворожити. Перекидають чобіт через хату. Куди носком впаде — туди заміж їде. Печуть млинці і кладуть серед собакою, чийого першого з'їсть — та перша заміж вийде. Питають перехожих, як звати — так зватимуть чоловіка. Зв'язують хвости півню і курці. Якщо перемаже курка то — жінка, а коли півень — то чоловік керуватиме в сім'ї. Беруть миску з водою, опускають дві голки. Як зійдуться — будуть разом з задуманим хлопцем. Аналогічно роблять з шкаралупами горіхів і свічками. На ніч кладуть під подушку пояс, який носять весь день. Лягаючи спати приказують: «Живу в Києві на горах, кладу хрест в головах, з ким обручатися, з ким вінчатися, з тим і за руки триматися».

На Андрія збирається молодь і всі разом проводять вечорниці. Вішають калиту і по черзі, в ролі панів калитинських і коцюбинських розігрують цікаві сценки.

19 грудня в селі празник, тобто престольне свято. У нас є маленька церква. Вона була відкрита і освячена на честь Миколая Чудотворця. Це дитяче свято. Колись батьки клали вночі під подушки своїм дітям різні дарунки. А ще раніше по селу ходив священник і розносив дарунки слухняним дітям. Адже кожному хотілося бути кращим і друзям похвалитися, що подарував святий Миколай.

Після цього ми готуємося до Різдвяних свят. Найважливіше — це Святий вечір. За народним віруванням на вечерю збираються усі мертві родичі. Душі заходять в хату разом із дідухом (снопом). У

нашій родині заведене: де б хто не був, але на цю вечерю треба бути в Баглайках. Це пов'язано ще й з тим, що 7 січня 1981 року помер дідусь. Світла йому пам'ять! Саме він навчив свою дружину, мою бабусю, своїх шестеро дітей знати і шанувати народні і родинні свята.

Урочисто бабуся вносить дідуха, ставить на почесне місце — покуття, біля нього кутю, накриває хлібом. Вносить сіна, як символ добробуту всім родичам в Новому році. По краях столу кладе часник — аби нікому не шкодило зло, заздрісне око, сіль — щоб вроків не боялися та аби злі язички не наговорювали, і цукор — щоб дружини всі були. Після цього стіл наповнюється 12 стравами, як подяку Богу за дар в кожному місяці. Хоча все пісне, зате смачне і ситне. Коли зійде перша зірка, сім'я сідає до столу. Бабуся набирає всього по ложці у миску і несе худобі — корові, теляті. Після того ми всі читаємо молитву «Отче наш», запалюємо свічку і сідаємо вечеряти. У цей вечір бабуся наказує малечі, щоб не кричали, не шуміли, боронь Боже, не сварилися. Який буде настрій на святвечір, таким буде увесь рік. Після вечері починається найцікавіше — колядування. Колядуємо по черзі, на приз, на кращий подарунок. Найбільше колядок знає бабуся. Вони лунуть з її серця і огортають усіх нас родинним теплом.

На другий день Різдва в селі колядки. В усіх кімнатах хати горить світло, аби колядники бачили, що їх чекають. Якщо багато колядників, то це на щастя для сім'ї. Крім дітей і підлітків ходять колядувати і старші жінки та чоловіки. Вони заробляють гроші на церкву.

14 січня Василя, або Новий рік за старим стилем. Ще коли ми спимо, приходять посипальники. Засівають хату житом, пшеницею і всякою пашницею на щастя, здоров'я.

На дворі зима, але всі ми з нетерпінням чекаємо Великодних свят.

Хата наповнюється духмяними запахами пасок. Виблискують веселковими кольорами крашанки. Бабуся любить фарбувати яйця в різні кольори, бо кожен з них щось означає. Червоний — то міцне здоров'я, зелений — сповнення бажань, голубий — чисті мрії і чисте повітря, срібний — багатство землі, білий — дяка ангелу-хранителю, чорний — скорбота за померлими родичами. Фарбує їх тільки у воді, набраній в чистий четвер.

У великодню суботу, з усім впоравшись, бабуся складає в кошик все, що потім ми всі понесемо святити в церкву. Цілу ніч стоїмо слухаючи службу Богу. Потім усі виходять на вулицю, стають коло, запалюють свічки і чекають освячення. У цей час ще сильніше на найвищому місці в селі розгоряється багаття, яке називається **одіяніє** — воно відганяє всю нечисту силу від села, очищає його і освічує дорогу Божій силі.

Дома їмо усе свячене. При цьому горить свічка, доводячи ще раз, що свято розпочалося.

7 липня у селі відзначалось свято Івана Купала. Бабуся вірить, що в цей день сонце купається в воді, бо вона має очищаючу силу. Таку силу має і вогонь. Тому хлопці та дівчата розводять багаття і скачуть через нього. Це очищає душу, приворожує щастя.

Отож увечері хлопці приносять вершок верби, закопують, а дівчата прикрашають букетиками з польових квітів. Тримаючись за них, дівчата співають купальських пісень. Під кінець хлопці нападають на Купало і намагаються викрасти вершок. Дівчата зривають букетики, приносять додому і кидають в грядки, особливо в огірки, щоб рясно родили.

Дуже гарні наші українські звичаї і обряди. Шкода, що у минулому їх намагалися осучаснити. Однак, не врахували, що народні звичаї мають міцне коріння. І як їх не мордувати, не переінакшувати, вони всеодно воскреснуть і житимуть у віках.

КАЛИТА

У ніч на 14 грудня дівчата і хлопці організовували Андріїві вечорниці.

У нашому краї характерною ознакою цього свята було ворожіння. Дівчата готували вареники, млинці та інші страви. Головним ритуалом було відкусування калити. У народі вважалося, що вийдуть заміж чи оженяться ті дівчата і парубки, хто відкусить шматок коржа калити і не засміється. А коли попаруються, то щасливими будуть цілий рік.

Починалось свято з того, що дівчата, висіваючи конопляне насіння, промовляли:

Калитою радю,
Конопельки я сію.
Підтичкою волочу,
Бо заміж хочу.
Дай, доле, знати,
З ким життя мати.

Потім відбувалось ворожіння. Дівчата одна перед іншою промовляють: «Я чула, що коли виламати кілочок з тину і покласти під подушку, то суджений присниться».

Моя мама розповідала, що вони ворожили на ложках. Постукають ложкою об ложку, щоб від звуку прокинулися і загавкали собаки. В якому кінці села собака загавкає, звідти і старостів чекати. Говорила друга дівчина: колись знімали один чобіток і кидали через хату. У який бік повернута буде халява, звідти буде суджений.

Доступ до інших частин книги можливий лише зареєстрованим користувачам Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки з використанням послуги електронна доставка документів: <http://ounb.km.ua/poslugi/edd/index.php>